

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiye Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQUISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVATION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIY MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anjionovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIIYAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	
TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI	359
I.J. Isakov	
OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI.....	363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI.....	369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li	
THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS.....	380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich	
INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES.....	393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ	401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи	
O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI	407
Ergashov Botirjon Ergashovich	
PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI	415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich	
O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	419
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI.....	425
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna	
TURIZM SOHASINING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	435
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH.....	442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li	
ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ	447
Дурманов Акмал Шаймарданович	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	456
Atajanova Guli Maxsudbekovna	
JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI.....	467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich	
PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	474
Murodov Orif Jumayevich, G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li	
BARQAROR KELAJAK SARI: MAMLUKATDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI MUSTAHKAMLASH	482
Abdullaev Shavkatjon Maxmudillaevich	
ZAMONAVIY IQTISODIY SHAROITLARDI KORXONALARNING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	487
Abdulakimova Moxina Farxod qizi	
UMUMIY OVQATLANISH SHAHOBCHALARINING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH.....	493
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR EHTIYOJINI O'RGANISH VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUHLARI	498
Babayeva Lola Ibragimovna	
MINTAQADA TARIXIY VA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA DAVLAT HAMDA XUSUSIY SHERIKCHILIK TIZIMIDAN FOYDALANISH	504
Xusanov Chari Kadirovich	
PROSPECTS FOR IMPROVING INFRASTRUCTURE FOR SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	509
Botirova Xulkar Olimjonovna	
THE IMPACT OF AGRICULTURAL CLUSTERS ON FOOD SECURITY AND MACROECONOMIC STABILITY	514
Sherkulov Shohruh Erkin ugli	
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O'RNI VA NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR	520
Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li	
IJTIMOII AHAMIYATI YUQORI LOYIHALARNI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	524
Taspanova Ayzada Kenjebayevna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQOBAT STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH	529
Sharopova Nafosat Radjabovna, Jamolova Aziza	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA ISTE'MOLCHILARNING XULQ-ATVORINI O'RGANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	537
Sultonova Zulxumor, Bobojonov Baxrombek Ro'zimovich	
INTERNATIONAL TRADE BETWEEN INTEGRATION AND ISOLATION: INNOVATION AND UNCERTAINTY IN A FRAGMENTING GLOBAL ECONOMY.....	542
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA SIGIRLAR BOSH SONINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	548
Sabit Gabbarov	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI OSHIRISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	552
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Xo'janova Husnora	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH SIFAT OMILLARINING TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	558
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
ОБЩАЯ КОНЦЕПЦИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ.....	567
Зайналов Джахонгир Расулович	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛОВ	571
Хотамкулова Мадина Санжар кизи, Зайналов Джахонгир Расулович	

IPOTEKA KREDITI MEKANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA AMALIY ISHLAR TAHLILI	576
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
KORXONALARDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	581
Abdurashidova Nigora Alisherovna, Abduqodirova Donoxon	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINI OSHIRISH OMILLARI VA MEZONLARI	588
Jumanov Ruslanbek Bobojanovich	
O'ZBEKISTONIDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	592
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
STUDY OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF GREEN BONDS, ECOLOGICAL LOANS, AND GREEN INVESTMENT FUNDS, AS WELL AS THEIR IMPORTANCE IN THE FINANCIAL SYSTEM.....	595
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK TERMINOLOGIYASINING ILMIY-TAHLILIY TALQINI.....	603
Aripov Oybek Abdullayevich	
O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	608
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
FERMER XO'JALIKLARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA OPTIMALLASHTIRISH.....	611
Kdirbaev Amir Marat uli	
ITALIYA VA YAPONIYADA DAVLAT QARZINING UZOQ MUDDATLI BARQARORLIGI: FISKAL QOIDALAR VA QARZ BOSHQARUVI STRATEGIYALARINING QIYOSIY TAHLILI.....	614
Abdurahimov Abror Zafarovich, L.M. Tashpulatova	
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	621
Камалова Малика Низамовна, Очилов Акрам Одилович	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI IFODALOVCHI ASOSIY OMILLAR	626
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li	
GLOBAL XAVFLARNING KESKINLASHUVI SHAROITIDA QAYTA SUG'URTANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	631
Norov Zarif Shamsiddinovich	
INNOVATSION SUG'URTA XIZMATLARINI JORIY ETISH ORQALI IXTIYORIY SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	638
Xayitov Nodirjon Uzokovich	
VOSITACHILIK XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLAR AUDITI SIFAT NAZORATI.....	652
O.Q. Qo'shmatov	
AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISHDA MATEMATIK MODELLARDAN FOYDALANISH MASALALARI	657
I.Qo'ziyev, F.Ochilov	
MAJBURIYATLAR HISOBINING NAZARIY ASOSLARI.....	664
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
ВОПРОСЫ РЕОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СЕЛЬКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	669
Розиков Жалил Жалолович	
TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI O'TKAZISH TARTIBI.....	678
M.Xayitboyev	
USTAV KAPITAL HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	683
Inomjon Sherimbetov	
QISHLOQ XO'JALIGIDA KOOPERATIVLARNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI	688
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	

EKSPORT BOZORLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHDA MOLIVAVIY RAG'BATLARNING ROLI	694
Galiyev Tohir Fazliddinovich	
ZAMONAVIY LOGISTIKA TIZIMIDA MARKETING STARTEGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH	700
Abduqodirova Umida G'ayrat qizi	
QASHQADARYO URBANIZATSIYALASHGAN HUDUDLARIDA AGLOMERATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR	706
Nazarova Feruza Usmonovna	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA KORXONALARINI KREDITLASHNING ZARURLIGI HAMDA IQTISODIY AHAMIYATI	713
Shaymatov Mansur Jo'rabaevich	
MOLIVAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY AKTIVLARNI TAN OLISH	720
Odiljonova Oybachin Fayzullo qizi	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TRANSFORMATSIYA BARQARORLIGINI BAHOLASH	724
Sanetullaev Aybek Esbosinovich	
XALQARO AVTOMOBIL ISHLAB CHIQUVCHI KOMPANIYALARNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	728
Xidoyatov Mirsaid Mirmuhsunovich	
ENSURING THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: STRATEGIES FOR RESILIENCE IN AN ERA OF DECLINING RESOURCES AND RISING EXPECTATIONS	734
Inomiddin Imomov	
"YASHIL" TEXNOLOGIYALARNI IQTISODIY RIVOJLANISHGA INTEGRATSIYA QILISHNING NAZARIY ASOSLARI	744
Miraxmedova Maftuna Ibragimovna	
ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	751
Алиева Эльнара Аметовна	
AHOLI DAROMADLARI VA ULARNING SHAKLLANISH MANBALARI	756
So'fiyeva Xusniya Soxibjonovna	
НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ И РАЗВИТИЮ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	760
Назарова Гулчебра Нурмуханбетовна	
СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ ПО ОЦЕНКЕ ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАЛОМОЩНЫХ СЕТЕВЫХ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ	766
А.Р. Кудратов	
IJTIMOIIY XIZMATLAR KO'RSATISH JARAYONIDA TASHKILIIY VA IQTISODIY MUNOSABATLAR	775
Berdiyeva Nafisa Qahramonovna	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION BIZNESNI BOSHQARISH VA YANGI TEXNOLOGIYALAR ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	780
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
GRUZIYA TAJRIBASIDA BARQAROR TURIZMNI TA'MINLASHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI VA ULARNING O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLANILISHI	786
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
INNOVATSION FAOLIYATNING MINTAQADA XIZMAT KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISHDAGI XUSUSIYATLARI	790
Fayziyeva Shirin Shodmonovna	
QORAQALPOG'ISTON HUDUDIDA ETNOGRAFIK TURIZM KLASSTERINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	795
Kunnazarova Orazxan	
MAMALAKATIMIZ IMPORTI VA EKSPORTIDA KICHIK BIZNESNING ULUSHI	798
Jo'rayev Ilhomjon Kamolidinovich	
YEVROOBLIGATSIYA VA UNING AKSIYADORLIK JAMIYATLARI TOMONIDAN EMISSIYASI	807
Avezov Ibrohim Ilxomovich	

IQTISODIYOTDAGI INNOVATSION O'ZGARISHLAR SHAROITIDA TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	808
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi	
SPORT ANJOMLARI SANOATIDA INNOVATSION JARAYONLARNI TIZIMLASHTIRISH MODELINING ZARURATI.....	813
Xamraqulov Ixtiyor Baxtiyorovich	
GREEN MARKETING STRATEGIES AND THE APPLICATION OF NEUROMARKETING METHODS IN THEIR DEVELOPMENT.....	819
Samadov Asqar Nishonovich, Latipova Go'zal	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA KICHIK KORXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	825
Mavlanova Barchinoy Shonazar qizi	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA INVESTITSİYALAR AHAMIYATINING EMPERIK TAHLILI	831
Nazarova Ra'no Rustamovna, Najmiddinov Yahyo Fazliddin o'g'li	
YASHIL TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MEHMONXONALAR ROLI: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR.....	840
Raxmonova Nigina Anvarovna	
IJTIMOİY SIYOSAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI: O'ZBEKISTONNING AMALIY YONDASHUVI VA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	844
Bafojev Farrux Jo'raqulovich	
AHOLI IJTIMOİY HIMOYASINI KUCHAYTIRISH MUAMMOLARI	852
Ulashev Xubbim Askarovich	
YASHIL TA'LIM RIVOJLANISH BOSQICHLARI: YAPONIYA MISOLIDA	856
Raxshona Nabibullayeva	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON SAVDONING MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI.....	861
Mo'minov Yahyobek Shokirjon o'g'li	
TUROPATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	865
Toshev Akmal Salimovich	
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQADA AHOI DAROMADLARINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	874
Quldasheva Maftuna Musurmon qizi	
ФАКТОРЫ И МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	878
Алиева Эльнара Аметовна, Рахматхонов Саидодилхон Расулхон угли	
МЕХАНИЗМЫ УСТОЙЧИВОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В СТРАНАХ С РАЗВИВАЮЩЕЙСЯ ЭКОНОМИКОЙ: РОЛЬ ESG-ИНСТРУМЕНТОВ, ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ РЫНКА ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА И МАЛАЙЗИИ.....	884
Нарзуллаева Мехрангиз Ақобировна	
DORIVOR O'SIMLIKLAR SAVDOSIDA QIYMAT ZANJIRI TAHLILI: IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH OMILLARI.....	893
Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'ZBEKISTON VA TURKMANISTON O'RTASIDAGI SAVDO AYLANMASI TAHLILI	899
Voxidova Mehri Xasanovna	
GLOBAL KOMPANIYALARDA RAQAMLI MENEJMENTNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	905
Axmedov Sardor Shuxrat o'g'li	
IQLIM O'ZGARISHLARI VA GLOBALLASHUV SHAROITIDA EKOLOGIK-HUQUQIY TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH.....	912
Jumanazar Xolmuminov	
YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING JAHON TAJRIBASI	916
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDLARNING INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	921
Rahmatullayev Bobir Chorshamiyevich	

FINANCING WATER RESILIENCE: A FEASIBILITY ANALYSIS OF SOVEREIGN BLUE BOND ISSUANCE IN UZBEKISTAN.....	926
Yakubov Jakhongir	
УКРЕПЛЕНИЕ ПАРТНЁРСТВО И СОЗДАНИЕ ЕДИНСТВЕННОГО ЭНЕРГОРЫНКА В УЗБЕКИСТАНЕ	929
Каримова Нуржахон Олим кизи	
ИННОВАЦИОННАЯ ЗРЕЛОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ФАКТОР РОСТА ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ МОДЕЛИ	935
Алиева Эльнара Аметовна, Табаков Евгений Сергеевич	
"BUDJET JARAYONLARIDA XAVFLARNI ANIQLASH VA BAHOLASH: ICHKI AUDIT YONDASHUVLARI"	941
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, Nishonxo'djaev Bekzod Baxodir o'g'li	
IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA DAVLATNING ROLI	947
Raximov Baxromjon Ibroximovich	
O'ZBEKISTONDA SUT SEKTORINING QIYMAT ZANJIRINI SANOATLASHTIRISH MUAMMOLARI.....	951
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
STRATEGIK BOSHQARUV HISOBIDA XARAJATLAR HISOBİ VA KALKULYATSIYA TIZIMLARINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	955
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi	

STRATEGIK BOSHQARUV HISOBIDA XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYA TIZIMLARINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI

Hamroyeva Zuhra Amiral qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada strategik boshqaruv hisobi tushunchasi, uning zamonaviy tadbirkorlik va iqtisodiyotdagi ahamiyati hamda uni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ishlab chiqarish xarajatlarining strategik boshqaruv hisobini samarali tashkil etish zarurati asoslab beriladi. Shuningdek, kalkulyatsiya tizimini takomillashtirish jarayonida strategik boshqaruv hisobini zamonaviy sharoitlarga moslashtirishning amaliy yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: strategik boshqaruv, hisob tizimi, kalkulyatsiya tizimi, normativ hisob tizimi, me'yoriy hisob, ABC usuli, "standart-kosts" tizimi, mahsulotning haqiqiy tannarxi, strategik rejalashtirish, iqtisodiy samaradorlik.

Abstract. This article provides a scientific analysis of the concept of strategic management accounting, its role and significance in modern entrepreneurship and economics, as well as the main directions for its improvement. The necessity of enhancing the efficiency of organizing strategic management accounting for production costs is substantiated. In addition, practical approaches to adapting strategic management accounting to modern conditions in the process of improving the costing system are examined.

Key words: strategic management, accounting system, costing system, standard costing, ABC method, standard cost system, actual product cost, strategic planning, economic efficiency.

Аннотация. В статье научно рассматривается концепция стратегического управленческого учета, его роль и значение в современном предпринимательстве и экономике, а также основные направления его совершенствования. Обосновывается необходимость повышения эффективности организации стратегического управленческого учета производственных затрат. Кроме того, анализируются пути адаптации стратегического управленческого учета к современным условиям в процессе совершенствования системы калькуляции.

Ключевые слова: стратегическое управление, система учета, система калькуляции, нормативный учет, метод ABC, система «Стандарт-кост», фактическая себестоимость продукции, стратегическое планирование.

KIRISH

Xo'jalik yurituvchi subyektlarda boshqaruv hisobini tashkil etish va yuritish jarayonida o'z yechimini kutayotgan bir qator muhim va dolzarb masalalar mavjud. Jumladan, boshqaruv hisobida ishlab chiqariladigan mahsulot (ish, xizmat) birligi tannarxini aniqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan amaldagi kalkulyatsiya tizimlaridagi muammolar ushbu masalalar qatorida alohida o'rin tutadi. Shu bois, mazkur muammolarni ilmiy jihatdan tadqiq etish va ularning samarali yechimlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalkulyatsiya tizimini takomillashtirish jarayonida bir qator asosiy omillarni hisobga olish zarur. Xususan, jahon bozor iqtisodiyotining rivojlanish tendensiyalari, kalkulyatsiya tizimlari rivojiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar nuqtayi nazaridan mamlakat bozor iqtisodiyoti rivojlanishining istiqbollari, buxgalteriya hisobining eng yangi yutuqlari, boshqaruv nazariyalarining zamonaviy yondashuvlari hamda axborot tizimlarining rivojlanish yo'nalishlari shular jumlasidandir.

Biznesni yuritish maqsadlariga muvofiqlik nuqtayi nazaridan kalkulyatsiya tizimlarining istiqbollari bir nechta o'lchamlarda namoyon bo'ladi. Jumladan, vaqt mezonini bo'yicha o'tgan va kelgusi davrlar, boshqaruv qarorlari darajasiga ko'ra tezkor, taktik va strategik yondashuvlar, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektning raqobat afzalliklari nuqtayi nazaridan farqlanish strategiyasi hamda xarajatlarda yetakchilik (liderlik) strategiyasi

alohida ahamiyatga ega. Bundan tashqari, zarur vaqt va sifat o'lchamlarini qo'llab-quvvatlash sohasida ham muayyan istiqbollar shakllanadi.

Tadqiqot yo'nalishida olib borilgan o'rganishlar natijalari, xususan, kalkulyatsiyaning an'anaviy tizimlari tahlili ularni kelgusida rivojlantirish uchun muhim imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Mazkur tahlil doirasida kalkulyatsiya tizimini takomillashtirishning muhim omili sifatida normativ (me'yoriy) hisobni rivojlantirish yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratildi.

Normativ hisobning kelgusidagi rivojlanishi boshqaruv hisobining nafaqat biznes jarayonlarini, balki xo'jalik yurituvchi subyekt bo'linmalarini samarali boshqarishga qaratilgan asosiy vazifalarini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyotida normativ hisobning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etish natijasida quyidagi ikki asosiy xulosaga kelindi:

birinchidan, normativ hisob tizimida faqat mahsulotning haqiqiy tannarxini hisoblash bilan cheklanib qolish maqsadga muvofiq emas;

ikkinchidan, mahsulotlar bilan bir qatorda biznes-jarayonlarini hamda ularning tarkibiy elementlari bo'lgan jarayonlar va ishlarni normativ hisob obyektlari tarkibiga kiritish zarur.

Mazkur tadbirlar samaradorligini oshirishda ABC-usuli bilan integratsiyalashuvni ta'minlash, shuningdek, xarajatlar moddalar yoki elementlari bo'yicha omillar kesimida schyotlarda chetlanishlar hisobini tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Chetlanishlar bo'yicha hisobni tashkil etishda ikki asosiy model ajratib ko'rsatiladi. Birinchi model "standart-kosts" tizimiga xos bo'lib, unda belgilangan hisobot davri yakunida chetlanishlar hisoblab chiqiladi va keyinchalik tahlil qilinadi. Bunda chetlanishlar iste'mol qilingan resurslar va omillar kesimida maxsus subschyotlarda hisobga olinadi hamda, odatda, dekapitalizatsiya qilinib, mahsulot ishlab chiqarish tannarxiga kiritilmaydi.

Ikkinchi model milliy normativ hisob tizimiga xos bo'lib, u joriy hisob jarayonida og'ishlarni keltirib chiqaruvchi sabablarni aniqlash va taqsimlashga asoslanadi. Ushbu model doirasida me'yorlar bo'yicha xarajatlar hamda me'yordardan og'ishlar alohida hisobga olinadi. Chetlanishlar belgilangan topshiriqlar asosida birlamchi hujjatlarda rasmiylashtiriladi, dekapitalizatsiya qilinmaydi va mahsulotning haqiqiy tannarxiga kiritiladi.

Normativ hisob va "standart-kosts" tizimlarining asosini me'yoriy (reja, standart) xarajatlar tashkil etadi. Xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida qo'llanilganda rejadagi, standart va me'yoriy xarajatlar konsepsiyalari o'zaro yaqin tushunchalar hisoblanadi. Shunga qaramay, ularning o'zaro nisbatini chuqur tahlil qilish talab etiladi. Ma'lumki, "standart-kosts" tizimi nafaqat buyurtma va o'zgartirish uslublaridan, balki me'yoriy hisob tizimidan ham ayrim jihatlar bilan farqlanadi. Shu bilan birga, "standart-kosts" tizimi va normativ hisobning kelib chiqishi yagona ilmiy-metodologik manbaga borib taqaladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Strategik boshqaruv hisobi va unda xarajatlar hisobini tashkil etish masalalari xorijiy hamda mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, tadqiqotlar asosan boshqaruv hisobining nazariy asoslarini shakllantirish, kalkulyatsiya tizimlarini takomillashtirish va xarajatlarni strategik boshqarish mexanizmlarini rivojlantirishga qaratilgan.

Boshqaruv hisobining mohiyati va uni xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida tashkil etish masalalari Abduganiyev A.A. tomonidan chuqur tahlil qilingan. Muallif boshqaruv hisobining korxona samaradorligini oshirishdagi o'rni hamda amaldagi kalkulyatsiya tizimlaridagi muammolarni ilmiy asosda yoritib, boshqaruv hisobini strategik darajada rivojlantirish zarurligini asoslaydi.

Normativ hisobning sanoat korxonalarida tashkil etilishi va uning modellari E.K. Gilde asarlarida o'rganilgan bo'lib, unda normativ hisobni ishlab chiqarish jarayonlarining texnologik xususiyatlari bilan uyg'unlashtirish hamda me'yoriy xarajatlar asosida boshqaruv qarorlarini qabul qilish mexanizmlari taklif etilgan. Ushbu yondashuv normativ hisobni tizimli tashkil etish uchun muhim nazariy asos hisoblanadi.

Xarajatlarni strategik boshqarish va raqobat sharoitida marketing hamda boshqaruv strategiyalarini shakllantirish masalalari Goltsev A.V. tadqiqotlarida yoritilgan bo'lib, muallif strategik qarorlarning tannarx shakllanishiga ta'sirini ochib beradi. Boshqaruv hisobining korporativ boshqaruv sifatini oshirishdagi ahamiyati esa Golova S. tomonidan asoslab berilgan.

Xorijiy adabiyotlarda, xususan Druri K. asarlarida, "standart-kosts" tizimi, standart tannarxlar va chetlanishlar hisobi orqali boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari keng yoritilgan. Ushbu yondashuv "standart-kosts" tizimi bilan normativ hisob o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Mahalliy olimlar Abdusalomova N.B. va Maxsudov B.Yu. tadqiqotlarida byudjetlashtirish va ichki nazorat tizimlarini boshqaruv hisobi bilan integratsiyalash masalalari ko'rib chiqilgan. Strategik boshqaruv hisobini metodologik rivojlantirish masalalari esa Kostaev U.U. ishlarida yoritilgan bo'lib, unda boshqaruv hisobini strategik rejalashtirish jarayoniga moslashtirish zarurligi ta'kidlanadi. Hasanov B.A. va Hashimov A.A. asarlarida boshqaruv hisobining nazariy va amaliy jihatlarini tizimli bayon etilgan.

Nesvetaylov V.F. tadqiqotlarida strategik boshqaruv hisobi konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi tahlil qilinib, boshqaruv hisobi strategik boshqaruv instrumenti sifatida talqin etiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili normativ hisob, “standart-kosts” va ABC-kosting tizimlari yetarli darajada o‘rganilganini ko‘rsatadi. Biroq ularni strategik boshqaruv hisobi doirasida kompleks va integratsiyalashgan holda qo‘llash masalalari yetarlicha yoritilmagan bo‘lib, mazkur tadqiqot aynan shu ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot strategik boshqaruv hisobida xarajatlar hisobi va kalkulyatsiya tizimlarining hozirgi holati hamda ularni takomillashtirish yo‘nalishlarini ilmiy asosda o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida boshqaruv hisobi tizimlari, xususan, normativ hisob, “standart-kosts” va ABC-kosting usullarining nazariy hamda amaliy jihatlari kompleks yondashuv asosida tahlil qilindi.

Tadqiqot metodologiyasi doirasida umumilmiy va maxsus iqtisodiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Jumladan, ilmiy abstraksiyalash va mantiqiy tahlil usullari orqali strategik boshqaruv hisobining mohiyati, vazifalari hamda uning xarajatlar boshqaruvidagi o‘rni aniqlab berildi. Taqqoslash usuli yordamida normativ hisob va “standart-kosts” tizimlarining umumiy hamda farqli jihatlari aniqlanib, ularning boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi imkoniyatlari baholandi.

Shuningdek, tizimli va kompleks yondashuv usullari qo‘llanilib, xarajatlar hisobini faqat ishlab chiqarish jarayonlari doirasida emas, balki xo‘jalik yurituvchi subyektning barcha biznes-jarayonlari — ta‘minot, logistika, ishlab chiqarish va sotish jarayonlari kesimida tahlil qilishga alohida e‘tibor qaratildi. Bu yondashuv strategik boshqaruv hisobining zamonaviy sharoitlarga moslashuv darajasini aniqlash imkonini berdi.

Empirik tahlil jarayonida me‘yoriy hisob va “standart-kosts” tizimlarida chetlanishlarni aniqlash, hujjatlashtirish va hisobga olish mexanizmlari o‘rganildi. Jadval usuli orqali ushbu tizimlarning asosiy ko‘rsatkichlari tizimlashtirilib, ularning boshqaruv va moliyaviy hisobdagi aks etish xususiyatlari tahlil qilindi. Mazkur jarayonda chetlanishlarning davr xarajatlariga olib borilishi, ularning haqiqiy tannarxni shakllantirishdagi o‘rni baholandi.

Bundan tashqari, tahliliy umumlashtirish usuli asosida normativ hisobni ABC-kosting usuli bilan integratsiyalash imkoniyatlari ko‘rib chiqildi. Ushbu metod orqali xarajatlarni biznes-jarayonlar kesimida me‘yoriy hisob asosida baholash va ularning samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqotda rasmiy statistik ma‘lumotlar, ilmiy monografiyalar, dissertatsiyalar, darsliklar hamda mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari asosiy axborot manbai sifatida foydalanildi. Olingan natijalar asosida strategik boshqaruv hisobida xarajatlar hisobi va kalkulyatsiya tizimlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi¹.

TAHLIL VA NATIJALAR

Biz mazkur tizimlar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni, shuningdek, ularning asosiy sabablarini aniqlashni amalga oshirdik (1-jadval).

1-jadval. Normativ hisob va “standart-kosts” tizimlarining umumiy hamda farqli jihatlari

Taqqoslash mezonlari	Normativ hisob tizimida	“Standart-kosts” tizimida
1. Tizim asosiga normativlar (standartlar) qo‘yilishi	Ha	Ha
2. Chetlanishlarni hujjatlashtirish mexanizmi orqali aniqlash	Ha	Amalga oshirilmaydi
3. Chetlanishlar hisobini yuritish uchun alohida buxgalteriya schyotlaridan foydalanish	Ha	Ha
•Chetlanishlar turlari va sabablari bo‘yicha schyotlarning keng tarmog‘idan foydalanish	Shunday	Ha

¹ “Standart-kosts” va normativ hisob tizimlarining paydo bo‘lishi hamda rivojlanishi korxonani tezkor boshqarish ehtiyojlari bilan bevosita bog‘liqdir. Chetlanishlarni o‘z vaqtida qayd etish va ularning yuzaga kelish sabablarini aniqlash maqsadida tahlil qilish turli boshqaruv darajalaridagi rahbarlar uchun samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Mazkur tizimlarning asosiy foydalanuvchilari qatoriga byudjetlarni ishlab chiquvchilar, texnologlar, me‘yorlovchilar, mas‘uliyat markazlari bo‘yicha boshqaruv jarayonida ishtirok etuvchi mutaxassislar hamda rag‘batlantirish uchun mas‘ul menejerlar kiradi. Ushbu tizimlar doirasida shakllantiriladigan axborot bo‘linmalar va butun korxona faoliyati natijalarini kelgusida baholash uchun ishonchli axborot bazasi vazifasini bajaradi.

•Chetlanishlarni hisobga olish uchun schyotlarning cheklangan miqdoridan foydalanish	Ha	Shunday
4. Boshqaruv va moliyaviy hisobda chetlanishlarni davr xarajatlariga olib borish	Ha	Ha
•Chetlanishlarni tugallanmagan ishlab chiqarish, tayyor va sotilgan mahsulot qoldiqlari o'rtasida taqsimlash	Amalga oshirilmaydi	Ha
•Chetlanishlarni to'liq davr xarajatlariga olib borish	Ha	Amalga oshirilmaydi
5. Tizimga kirishda normativ (standart) tannarxni kalkulyatsiya qilish	Ha	Ha
6. Tizimdan chiqishda haqiqiy tannarxni kalkulyatsiya qilish	Ha	Amalga oshirilmaydi
7. Tezkor boshqaruv ehtiyojlari uchun qo'llash	Ha	Ha
8. Byudjetlashtirish jarayonida qo'llash	Ha	Ha
9. Xodimlarni rag'batlantirish mexanizmlarida qo'llash	Ha	Ha

Shunday qilib, vazifalarning o'xshashligiga qaramay, me'yoriy hisob va "standart-kosts" tizimlari yakuniy natijasi bilan farqlanadi. Xususan, me'yoriy hisobda yakuniy mahsulot mahsulotning haqiqiy tannarxi bilan ifodalanadi. "Standart-kosts" tizimida esa yakuniy natija mas'uliyat omillari va markazlari kesimida tannarx moddalar (xarajatlar unsurlari) bo'yicha aniqlangan chetlanishlardan iborat bo'ladi.

Me'yoriy hisob tizimida chetlanishlarni aniqlash va ularni hisobga olish mazkur usulning tarkibiy elementlaridan biri hisoblanib, uning asosiy maqsadini tashkil etmaydi. Boshqacha aytganda, chetlanishlarni hisobga olish jarayon sifatida namoyon bo'ladi va yarim tayyor natija hisoblanadi, yakuniy mahsulot emas. Vujudga kelgan chetlanishlarni hujjatlashtirish metodologiyasi, xususan, tezkor boshqaruv nuqtayi nazaridan samarali vosita sifatida, me'yoriy hisob tizimiga xosdir. "Standart-kosts" tizimida esa chetlanishlar to'g'risidagi axborot hisobot davri yakunida yoki nisbatan qisqa davriylikda maxsus yordamchi hisoblarda tizimli ravishda shakllantiriladi.

Me'yoriy hisobda chetlanishlar to'g'risidagi axborotni shakllantirishning hisoblash usuli o'ziga xosdir. Ushbu tizimning asosiy maqsadi mahsulotning haqiqiy tannarxini aniqlashdan iborat bo'lib, bu holat uni "standart-kosts" tizimidan farqlovchi muhim jihat hisoblanadi. "Standart-kosts" tizimida esa, odatda, mahsulotning haqiqiy tannarxi to'liq hisoblab chiqilmaydi.

Me'yoriy hisob bo'yicha so'nggi yarim asr davomida amalga oshirilgan tadqiqotlarning aksariyati ushbu tizimning iqtisodiyot tarmoqlarida tashkil etilish xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Me'yoriy hisobni amaliyotda qo'llash, shuningdek, "standart-kosts" va me'yoriy hisob metodologiyalarini chuqur tahlil qilish acocida shunday xulosaga kelish mumkinki, uni kelgusida takomillashtirish jarayoni alohida tarmoqlar xususiyatlariga asoslanib emas, balki kompleks yondashuv asosida amalga oshirilishi lozim.

Mazkur yo'nalishda E.K. Gilde tomonidan taklif etilgan yondashuv ilg'or hisoblanadi. U xo'jalik yurituvchi subyektning texnologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda me'yoriy hisob elementlarini tizimlashtirishni taklif etadi. Biroq zamonaviy xo'jalik yurituvchi subyektlarda boshqaruvning yangi obyekti sifatida biznes-jarayonlarning shakllanishi ushbu yondashuvni yanada takomillashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Shu sababli me'yoriy hisobni tashkil etishda faqat ishlab chiqarish jarayonlariga asoslangan an'anaviy yondashuv bilan cheklanib qolmasdan, balki biznes-jarayonning barcha tarkibiy elementlarini, jumladan, ta'minot, logistika, ishlab chiqarish va sotish jarayonlarini ham qamrab olish maqsadga muvofiqdir. Mazkur jarayonlarning har biri me'yoriy xo'jalik yuritish xususiyatlariga ega bo'lib, ular bo'yicha xarajatlarni me'yoriy hisob asosida baholash imkoniyatlari mavjud.

Shuni ta'kidlash joizki, me'yoriy hisob uslubiyotining keyingi rivojlanishi yangi yo'nalishlar asosida amalga oshmoqda. An'anaviy ravishda ommaviy ishlab chiqarishga yo'naltirilgan me'yoriy hisobdan farqli ravishda, biznes-jarayonlar bo'yicha xarajatlarni me'yoriy hisob asosida yuritish istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xo'jalik yurituvchi subyektlar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, normativ hisob usuli va "ABC-kosting" tizimini o'zaro uyg'un holda qo'llash orqaligina uning yuqori samaradorligiga erishish mumkin. Shu munosabat bilan mazkur usulga qanday o'zgartirishlar kiritish zarurligi masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Avvalo, me'yorlash obyekti hamda biznes-jarayonlar bo'yicha me'yorlardan chetlanishlar hisobini yuritish tizimi qayta ko'rib chiqiladi.

Vazifalarning bajarilishi nuqtayi nazaridan biznes-jarayonlar bo'yicha me'yorlar turli yo'nalishlar, sohalar yoki faoliyat jabhalari kesimida kalkulyatsiya qilinadi va quyidagi guruhlariga ajratiladi:

- jarayonlar bo'yicha me'yoriy kalkulyatsiya;
- biznes-jarayonlar bo'yicha me'yoriy kalkulyatsiya;
- mahsulot bo'yicha me'yoriy kalkulyatsiya (an'anaviy yondashuv).

Xarajatlar hisobi me'yorlardan chetlanishlarni rasmiy yoki norasmiy usullar orqali aniqlash yo'li bilan an'anaviy tartibda amalga oshiriladi². Chetlanishlarni hisobga olish maqsadida buxgalteriya schyotlarida biznes-jarayonlar (yoki ularni tashkil etuvchi ishlab chiqarish, logistika va sotish jarayonlari) bo'yicha alohida ishchi subschyotlar ochiladi. "Chetlanishlar sabablarini hujjatlashtirish" texnologiyasi biznes-jarayonlar bo'yicha normativ hisobda ham samarali qo'llanishi mumkin.

Normativ hisob tizimida haqiqiy tannarxni hisoblashga nisbatan ilgari bildirilgan yondashuvdan kelib chiqqan holda, operatsiyalar, jarayonlar va biznes-jarayonlar bo'yicha haqiqiy tannarxni hisoblash, shuningdek, mazkur obyektlar bo'yicha haqiqiy kalkulyatsiyalarni tuzish maqsadga muvofiq emas. Ushbu tizimda me'yoriy tannarx hamda inobatga olingan chetlanishlar hisob jarayonining yakuniy natijasi sifatida qaraladi.

An'anaviy yondashuvda bo'lgani kabi, chetlanishlarni xarajatlar moddolari yoki unsurlari bo'yicha, ya'ni omillar kesimida jamlash tavsiya etiladi. Hisoblar ishchi rejasida ajratib ko'rsatilgan maxsus schyotlar va subschyotlar orqali rasmiy hisob yuritish eng samarali usul sifatida e'tirof etiladi.

Turli sohalarida faoliyat yuritayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarda normativ hisobni qo'llash amaliyotining kuchli va zaif jihatlarini umumlashtirish natijasida normativ hisobni samarali amalga oshirishning quyidagi asosiy shart-sharoitlari shakllandi:

1. birinchidan, tasdiqlanadigan me'yorlar va me'yoriy ko'rsatkichlarning quyi tizimini yaratish hamda amaldagi me'yorlar asosida me'yoriy kalkulyatsiyalarni tuzish, ya'ni mahsulotlar (ishlar, jarayonlar, biznes-jarayonlar, buyurtmalar va mas'uliyat markazlari) bo'yicha dastlabki me'yoriy tannarxni aniqlash;

2. ikkinchidan, xarajatlar va faoliyat natijalari hisobining umumiy tizimiga me'yoriy kalkulyatsiyani integratsiya qilish, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sabablar va an'analarni tahlil etgan holda me'yorlar o'zgarishining doimiy monitoringini olib borish, shuningdek, ishlab chiqarish texnikasi, texnologiyasi va tashkiliy tuzilmasidagi o'zgarishlar samaradorligini baholash;

3. uchinchidan, xarajatlarning tasdiqlangan me'yorlardan chetlanishlarini ularning paydo bo'lish joylari bo'yicha aniqlash va bu haqda mas'ul menejerlar hamda mutaxassislarini o'z vaqtida xabardor qilish.

Mazkur vazifalarni amalga oshirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni ko'rish lozim:

- me'yorlardan chetlanishlar sabablarini tasniflovchi klassifikatorni ishlab chiqish;
- xo'jalik yurituvchi subyektning operatsiyalarni bajaruvchi bo'linmalari o'rtasida samarali o'zaro aloqani ta'minlash va sabablar guruhlari bo'yicha chetlanishlar uchun mas'ul shaxslarni belgilash;
- me'yorlardan chetlanishlarni qayd etuvchi birlamchi hujjatlar va ichki hisobot shakllarini ishlab chiqish;
- harakat yo'nalishlari va ularning davriyligini aniqlash;
- ishchi schyotlar rejasida me'yorlar va me'yorlardan chetlanishlar bo'yicha xarajatlarni hisobga olish uchun alohida subschyotlarni joriy etish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalari strategik boshqaruv hisobida xarajatlar hisobi va kalkulyatsiya tizimlarini takomillashtirish xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyati samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, zamonaviy iqtisodiy sharoitda an'anaviy kalkulyatsiya yondashuvlari boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun yetarli axborot bazasini ta'minlamaydi. Shu sababli normativ hisob, "standart-kosts" va ABC-kosting usullarini strategik boshqaruv hisobida kompleks qo'llash zarur.

Tahlil natijalari normativ hisob va "standart-kosts" tizimlarining vazifalari o'xshash bo'lsa-da, ularning yakuniy natijalari bilan farqlanishini ko'rsatdi. Normativ hisobda asosiy maqsad mahsulotning haqiqiy tannarxini aniqlash bo'lsa, "standart-kosts" tizimida chetlanishlar axboroti boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bu holat har ikki tizimdan strategik boshqaruv hisobida maqsadga muvofiq foydalanish zarurligini asoslaydi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, normativ hisobni faqat ishlab chiqarish jarayonlari bilan cheklash uning imkoniyatlarini toraytiradi. Zamonaviy sharoitda normativ hisobni ta'minot, logistika, ishlab chiqarish va sotish kabi barcha biznes-jarayonlar kesimida tashkil etish xarajatlarni strategik darajada boshqarish imkonini

2 Me'yorlardan chetlanishlarni keltirib chiqaruvchi sabablarni aniqlash rasmiy va norasmiy usullar orqali amalga oshiriladi. Birinchi usul me'yoriy ko'rsatkichlarga javob bermaydigan xom ashyo ishlatilishi, ishlab chiqarish jarayonining buzilishi va shunga o'xshash holatlarni aniqlashni nazarda tutadi. Ushbu sabablarning har biri alohida tartibda aniqlanadi hamda sabablar klassifikatoridan olingan kodlar va chetlanishlar uchun mas'ul shaxslar ko'rsatilgan holda birlamchi hujjatlarda qayd etiladi. Ikkinchi usul qat'iy determinatsiyalangan omilli modellarni tuzish va ularni tahlil qilishga asoslanadi. Odatda, me'yorlardan chetlanishlar baholarning o'zgarishi hamda sarflangan resurslar hajmining o'zgarishi hisobiga yuzaga kelishi bo'yicha ajratib ko'rsatiladi. Baholar bo'yicha chetlanishlar sarflangan resurslarning haqiqiy miqdori va amaldagi baholar o'rtasidagi farq asosida aniqlanadi. Samaradorlik bo'yicha chetlanishlar (me'yoriy omil) esa sarflangan resurslar miqdorining me'yoriy baholardan og'ishi sifatida baholanadi. Norasmiy usul asosan me'yoriy hisob tizimiga xos bo'lsa, rasmiy usul "standart-kosts" tizimida qo'llaniladi. Ikkinchi usul nafaqat chetlanishlarni tahlil qilish, balki rejalashtirish va me'yorlash jarayonlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Uning natijalari xodimlarni rag'batlantirish tizimini shakllantirishda muhim axborot manbai hisoblanadi.

kengaytiradi. Shuningdek, normativ hisobni ABC-kosting usuli bilan integratsiyalash xarajatlarni aniqroq taqsimlash va ularning samaradorligini baholashga xizmat qiladi.

Olingan xulosalardan kelib chiqib, quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq: normativ hisobni strategik boshqaruv hisobining ajralmas qismi sifatida rivojlantirish; me'yoriy ko'rsatkichlarning moslashuvchan tizimini shakllantirish; normativ hisob va ABC-kostingni integratsiyalash; me'yorlardan chetlanishlarni aniqlash va tahlil qilish mexanizmlarini takomillashtirish; axborot texnologiyalarini boshqaruv hisobiga keng joriy etish.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari strategik boshqaruv hisobida xarajatlar hisobi va kalkulyatsiya tizimlarini rivojlantirish boshqaruv qarorlarining sifatini oshirish hamda xo'jalik yurituvchi subyektlarning raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

FODALANIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduganiyev A.A. Boshqaruv hisobini tashkil etish muammolari va ularning yechimlari. – Toshkent: TMI, 2003. – 275 b.
2. Gilde E.K. Modeli organizatsii normativnogo ucheta v promyshlennosti. – Moskva: Finansy, 1970. – 112 s.
3. Goltsev A.V. Strategicheskiy marketing. – Ryazan: "Mart", 1998. – 180 s.
4. Golova S. Upravlencheskiy uchet kak faktor povysheniya kachestva korporativnogo upravleniya // Audit i bukhgalteriya v Ukraine. – 2003. – 345 s.
5. Druri K. Upravlencheskiy uchet dlya biznes-resheniy: darslik / ingliz tilidan tarjima. – Moskva: YunITI-DANA, 2003. – 665 s. (Zarubejniy uchebniklar seriyasi). – 567–569-betlar.
6. Abdusalomova N.B. Boshqaruv hisobi tizimida ichki nazorat va byudjetlashtirish uslubiyotini takomillashtirish: iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2019-yil. – 71 b.
7. Avloqulov A. Moliyaviy natijalar hisobi va auditi metodologiyasini takomillashtirish: iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2019-yil.
8. Ibragimov A.K., Hasanov B.A., Rizaev N.K. Amaliy boshqaruv hisobi: oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma. – Toshkent: Moliya, 2014. – 404 b.
9. Karimov A.A. Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobi va audit: monografiya. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2008. – 152 b.
10. Kostaev U.U. Strategik boshqaruv hisobi metodologiyasini takomillashtirish: iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2020-yil. – 69 b.
11. Maxsudov B.Yu. Boshqaruv hisobida byudjetlashtirish metodologiyasini takomillashtirish: iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati.
12. Hasanov B.A., Hashimov A.A. Boshqaruv hisobi: darslik. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2005. – 308 b.
13. G'iyosov I.K. Boshqaruv hisobini tashkil etish va samaradorligini oshirish yo'nalishlari: iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2020-yil. – 58 b.
14. Nesvetaylov V.F. Stanovlenie kontseptsii strategicheskogo upravlencheskogo ucheta // Vestnik TGU. – 2011. – № 7 (99). – 45–51-betlar.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>